

Vysoké školy v Pláne obnovy a odolnosti

Universities in the Recovery and Resilience Plan

Viktória Bobáková

<https://doi.org/10.33542/VSS2021-2-08>

Abstract

The Government of the Slovak Republic prepared a Recovery and Resilience Plan, which did not go through a wide professional discussion. It thus contains a number of issues that provoke a wide-ranging discussion. The article is a contribution to the discussion of some serious problems of universities in Slovakia. One of the problems is the change in the financing of universities, the introduction of a system of periodic evaluation of scientific performance, or the reform of the system of internal management of universities. There is no doubt about the need to introduce a system of periodic evaluation of universities with the use of foreign evaluators. The criteria for evaluating the performance of higher education institutions raise doubts. The changes to the internal management system of higher education institutions indicated in the Recovery Plan limit the autonomy of higher education institutions. Rather than changing the funding of universities, it is necessary to increase the amount of funding for higher education.

Keywords: education, expenditure on education, higher education, quality of study

Úvod

Plán obnovy a odolnosti je spoločnou reakciou krajín EÚ na negatívne ekonomické a sociálne dôsledky pandémie Covid -19. Realizácia Plánu obnovy a odolnosti Slovenska s nenávratne poskytnutou finančnou podporou vo výške 6,3 mld. eur by mohla významnou mierou prispieť k hospodárskemu rastu, k vytváraniu pracovných miest a k posilneniu hospodárskej, sociálnej a inštitucionálnej odolnosti. Plán obnovy a odolnosti kladie dôraz na udržateľnosť, zdravé životné prostredie, inklúziu vo vzdelávaní, modernú zdravotnú starostlivosť, zlepšenie podnikateľského prostredia a zdravé verejné financie. Pre prioritu zelená ekonomika je plánovaných 2,301 mld. eur, pre vzdelávanie 0,892 mld. eur, pre vedu, výskum a inovácie 0,739 mld. eur, modernú zdravotnú starostlivosť 1,533 mld. eur a pre efektívnu verejnú správu 1,110 mld. eur. Plán obnovy bol 21. júna 2021 pozitívne hodnotený Európskou komisiou a 13. júla 2021 schválený Radou pre hospodárske a finančné záležitosti.

„Ľudský kapitál, vedomosti a zručnosti nadobúdajú v súčasnom kontexte globalizácie výrazných demografických zmien a rýchlych technologických zmien čoraz väčší význam nielen

v oblasti ekonomického, ale aj sociálneho rozvoja spoločnosti. V dôsledku silnejúceho tlaku na adaptabilitu a flexibilitu jednotlivých subjektov na trhu práce sa práve vzdelávanie javí ako východiskový predpoklad zmierňovania výraznejšieho vylúčenia z trhu práce a stále narastajúcej skupiny uchádzačov o zamestnanie“ (Bobáková, Hrabovská a Rožová, 2020, s. 36). Hlavne dlhodobá nezamestnanosť spôsobuje pre jednotlivcov existenčné ťažkosti, ktoré zasahujú ich najbližšiu rodinu, stratu vzdelania, kvalifikácie a pracovných návykov. (Suhányiová, Korečko, 2020).

Vzdelávanie prispieva k všestrannej humanizácii človeka, pretvára a zdokonaľuje všetky jeho schopnosti. Právo na vzdelanie pre všetkých občanov zaručuje Ústava Slovenskej republiky. Význam vzdelania je mnohostranný. Vzdelanie determinuje ekonomickú realizáciu človeka, uplatnenie sa na trhu práce, vyšší životný štandard. Vzdelanie má aj politickú rovinu. Vzdelaný človek má širší rozhľad, je odolnejší voči rôznym dogmám, čo má význam pre slobodnú demokratickú spoločnosť a jej rozvoj. Vzdelanie má aj kultúrny rozmer. Poznanie kultúrneho dedičstva, jeho rozvoj, úcta k hodnotám, úcta voči iným kultúram a hodnotám bolo a je dôležité aj v súčasnosti. Nezanedbateľný je aj jeho globalizačný aspekt. „Vzdelávanie sa stáva preto základom, na ktorom možno stavať všetky vyššie a ambiciózne ciele a hodnoty spoločnosti. Zdá sa, že takéto vnímanie pozície vzdelania je všeobecne akceptované, aj keď deklarácia sa nie vždy stotožňuje s realitou“ (Goga, 2005).

Vychádzajúc z akceptácie významu vzdelania pre ďalší rozvoj spoločnosti počíta Plán obnovy s alokáciou 892 mil. eur. Z toho do oblasti rozvoja a kvality inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch 210 mil. eur, vzdelávanie pre 21. storočie 469 mil. eur, zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl 213 mil. eur.

1. Výzvy v oblasti školstva

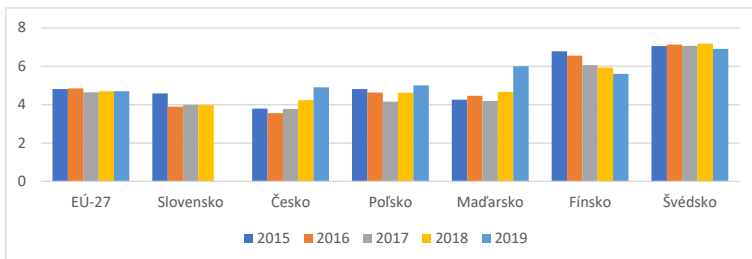
Vzdelávací systém v SR dosiahol v minulosti viacero významných úspechov. Podiel dospelšej populácie vo veku 25–64 rokov s ukončeným stredoškolským vzdelaním patrí k najvyšším v rámci krajín OECD. Rovnako aj podiel mladých ľudí do 25 rokov veku so stredoškolským vzdelaním patrí medzi najvyššie spomedzi krajín OECD. Na druhej strane, v Slovenskej republike dosahujú žiaci na úrovni škôl rozdielne výsledky. Veľký podiel detí má len obmedzený prístup k predprimárnemu vzdelávaniu. Rozšírenie povinného predprimárneho vzdelávania a opatrenia zamerané na lepšie začlenenie znevýhodnených skupín do vzdelávacieho systému by mali zlepšiť kvalifikačné zloženie slovenskej pracovnej sily. Priemerné hodnotenie žiakov s najlepšími a najhoršími výsledkami vo veľkej miere naďalej ovplyvňuje sociálno-ekonomické zázemie. V posledných rokoch čelí Slovensko znepokojujúcemu poklesu výsledkov mladých ľudí z hľadiska vedomostí a zručností.

Slovenská republika disponuje kvalitným ľudským kapitálom, ktorý však nie je pripravený reagovať na potreby ekonomiky 21. storočia. Slovensko sice má relatívne nízky

podiel žiakov predčasne ukončujúcich školskú dochádzku a významne rastúci podiel absolventov s vysokoškolským vzdelaním, no klesajú zručnosti a vedomosti mladých, stúpa podiel žiakov predčasne ukončujúcich vzdelávanie, rastie aj podiel študentov študujúcich na vysokých školách v zahraničí a z toho vyplývajúci únik mozgov, ktorý patrí k najvyšším v EÚ. Navyše, podiel ľudí, resp. pracovných miest ohrozených alebo ovplyvnených automatizáciou patrí medzi najvyššie v rámci OECD. Významný je aj pokles motivácie študentov. Zatiaľ čo v zahraničný výskum v tejto oblasti je značný, na Slovensku je nedostatok empirických štúdií a programov, ktoré by sa zameriavali na prevenciu, resp. intervenciu podpory motivácie v kontexte edukačného procesu (Rovenská, 2017).

Pred školstvom stoja aj v súčasnosti viaceré výzvy, ktoré vyžadujú riešenia. Patrí k nim aj potreba konsolidácie školskej siete vzhľadom na značné nedostatky v poskytovaní vzdelávacích služieb i vzhľadom na prebiehajúce demografické zmeny. V dôsledku nízkeho podielu osôb zúčastňujúcich sa na vzdelávaní dospelých vznikajú riziká z hľadiska očakávaného štruktúrného posunu hospodárstva v budúcnosti. Ďalšou výzvou je zabezpečenie rovnosti vo vzdelávaní. Zlepšiť je potrebné využívanie ľudských zdrojov vo vzdelávacom procese. Jednou z najvýznamnejších výziev je potreba zvýšenia celkových verejných výdavkov na vzdelávanie. Je potrebné zvýšiť ako absolútnu hodnotu, tak aj podiel výdavkov na vzdelávanie na HDP. Dôležité však je, zabezpečiť efektívnosť vynakladania týchto zdrojov. V SR sú výdavky na všetkých stupňoch vzdelávania podstatne nižšie ako je priemer OECD.

Relatívne nízka úroveň výdavkov sa premieta do nízkych plátov učiteľov, nedostatočných výdavkov na učebné materiály, neuspokojeného dopytu po predprimárnom vzdelávaní, nízkych investíciách do infraštruktúry škôl a podfinancovania vysokých škôl. Podľa Eurostatu dosiahli v roku 2019 výdavky verejnej správy v EÚ-27 na vzdelávanie 654 mil. eur (4,7% HDP). Z toho predškolské a základné vzdelávanie predstavovalo 1,6% HDP, stredné školstvo 1,8 % HDP a vysoké školstvo 0,8% HDP. Medzi krajinami existujú však výrazné rozdiely. Najvyšší podiel výdavkov na vzdelávanie na HDP dosiahlo Švédsko (6,9% HDP), Dánsko (6,3% HDP), Belgicko (6,2% HDP), Estónsko (6,0% HDP). Nižší podiel na HDP dosahuje Slovensko (4,2%), Česko (4,9%), Poľsko (5,0%).

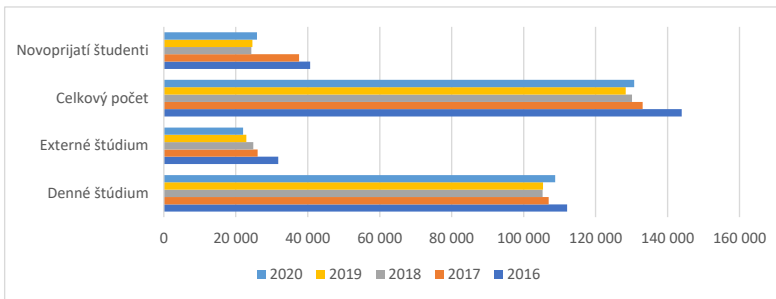
Obrázok 1: Podiel výdavkov na vzdelávanie na HDP (v %)

Zdroj: Eurostat

Podľa ukazovateľa podiel celkových výdavkov na vzdelávanie na výdavkoch verejnej správy tieto predstavovali na úrovni EÚ 10% celkových výdavkov. V prípade Estónska (15,5 %) a Lotyšska (15,0 %), ako aj Švajčiarska (16,6 %) a Islandu (16,1 %). Najnižší pomer celkových výdavkov bol zaznamenaný v Taliansku (8,0 %), v Grécku (8,3%), v Španielsku a Francúzsku 9,5% v Nemecku 9,6%. Podiel výdavkov na vzdelávanie na celkových výdavkoch dosiahol v roku 2020 na Slovensku 11,9% z celkových výdavkov. Tieto výdavky však zahŕňujú aj výdavky na služby v školstve, napr. v oblasti stravovania, dopravy, lekárskej starostlivosti a na činnosť orgánov a organizácií, ktoré vzdelávanie zabezpečujú.

2. Kvalita a výkonnosť vysokých škôl v Pláne obnovy a odolnosti

V súvislosti s prebiehajúcimi zmenami v hospodárstve a spoločnosti, aj s nástupom 4. priemyselnej revolúcie, vplyvom globalizácie a internacionalizácie, ale aj vzhľadom na potrebu riešiť klimatické zmeny i pretrvávajúce sociálne rozdiely je dnes potrebné, ako kedykoľvek inokedy venovať vysokoškolskému vzdelávaniu veľkú pozornosť. Slovensko má, podobne ako viaceré krajiny strednej a východnej Európy, v rámci EÚ relatívne vysoký podiel obyvateľov s aspoň vyšším stredným vzdelaním. Naopak, napriek relatívne dynamickému rastu je podiel vysokoškolsky vzdelaných stále nižší aj v porovnaní s priemerom EÚ.

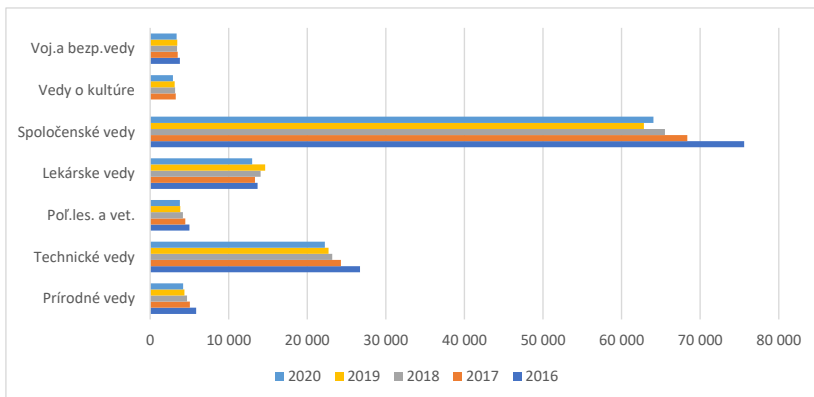
Obrázok 2: Študenti vysokých škôl

Zdroj: Štatistický úrad SR

Každá demokratická spoločnosť považuje univerzity a vysoké školy za kľúčové inštitúcie, ktoré vzdelávajú mladú generáciu, uchovávajú a rozvíjajú a tvoria poznatky a významne prispievajú k tvorbe a šíreniu umenia a kultúry, podporujú hospodársky rozvoj regiónov a spoločnosti ako celku. Sú to inštitúcie, ktoré spájajú vzdelávanie, výskum, inovácie a umenia do jedného celku. Vysoké školy majú podporovať kritické a nezávislé myslenie, podporovať demokratické princípy a dôslednú ochranu základných ľudských práv a slobôd. Čo je však horšie, slovenská spoločnosť nedokáže plne využiť potenciál svojich vysokoškolských inštitúcií.

Na Slovensku sa za posledných desať rokov zdvojnásobil podiel absolventov vysokoškolského štúdia vo vekovej kategórii 30-34 rokov. Zvýšil sa aj podiel vysokoškolských študentov zo Slovenska, ktorí študujú v zahraničí a dosahuje 19 percent, čo je druhý najvyšší podiel v EÚ.

Stále pretrváva vysoký záujem uchádzačov o štúdium o spoločenské vedy. V roku 2020 študovalo v tejto skupine odborov 64 090 študentov. Druhý najvyšší záujem je o štúdium technických vied (22 237 študentov).

Obrázok 3: Študenti vysokých škôl podľa skupín odborov

Zdroj: Štatistický úrad SR

Čoraz častejšie sa v súčasnosti diskutuje o kvalite a výkonnosti vysokých škôl. Plán obnovy uvádza: „Cieľom je zvýšiť výkonnosť slovenských vysokých škôl, podporiť ich diverzifikáciu, profiláciu, inklúziu a spoluprácu so zahraničím, verejným a súkromným sektorom za súčasného zachovania akademických práv a slobôd, vďaka čomu vysoké školy prispievajú k posilneniu kvality ľudského kapitálu, sociálnej inklúzii, inovačnému potenciálu, vyššej konkurencieschopnosti, k ekonomickému rastu“ (Plán obnovy, 2020).

Je zjavné, že spoločné ukazovatele výkonnosti vysokých škôl môžu zahrnúť iba tie oblasti, ktoré majú vysoké školy spoločné. Na vyjadrenie výkonnosti vysokých škôl však môže byť významné stanoviť také špecifické ukazovatele výkonnosti a kvality vysokých škôl, tzv. také, ktoré už nie sú spoločné všetkým vysokým školám, ale sú špecifické podľa odborového zamerania vysokých škôl. Tieto ukazovatele by mali byť stanovené skupinou expertov podľa odborov s prihliadnutím k úrovni podobných fakúlt a vysokých škôl v zahraničí, čo sa na Slovensku s súvislosťou s prebiehajúcou akreditáciou vysokých škôl začína robiť.

Slovensko má v pláne zaviesť súbor komplexných reforiem, ktorými sa zmenia systémy riadenia, vedeckého hodnotenia, akreditácie a financovania inštitúcií vysokoškolského vzdelávania a zavedú sa výkonnostné zmluvy. Ich cieľom má byť stimulácia vysokých škôl k dosahovaniu lepších výsledkov, ku skvalitňovaniu vysokoškolského prostredia a ku zlepšovaniu prípravy študentov. Ak sa vysoká škola zaviazá do dvoch rokov splniť konkrétne kvalitatívne kritériá, po ich splnení jej bude vyplatený konkrétny obnos peňazí. Ako kritérium môže byť použité zvýšenie kvality štúdia, zlepšenie prípravy študentov, alebo zlepšenie profilácie vysokej školy. Výkonnostné zmluvy môžu byť od 2-5 percent. Cieľom výkonnostných zmlúv má byť aj zvýšenie podielu absolventov v IT odboroch, ktorých je

výrazný nedostatok spočívajúci v zosúladovaní profilu študentov s potrebami trhu práce. Inštitút výkonnostných zmlúv je však postavený na netransparentnom princípe. Vhodnejším nástrojom sa zdá byť metodika rozpisu dotácie verejným vysokým školám, ktorý umožní aj prípadnú diferenciaciu a motiváciu zvyšovania kvality.

Plán obnovy počíta aj so zmenou financovania vysokých škôl. Predpokladá sa úprava metodiky rozpisu dotácií tak, aby vo vyššej miere zohľadnila kvalitné a inkluzívne vzdelávanie, excelentný výskum, uplatniteľnosť absolventov, spoluprácu so súkromným sektorom, internacionalizáciu učiteľov aj žiakov a zosúladí sa s pripravovanou metodikou hodnotenia vedeckej výkonnosti.

K zvýšeniu výkonnosti má prispieť aj nový prístup k akreditácii vysokého školstva, ktorý už prebieha. Nové štandardy a kritériá akreditácie študijných programov sprisňujú podmienky pre garantovanie a poskytovanie študijných programov, zvýšia ich kvalitu a zavedú dlhodobé procesy na monitorovanie ich kvality.

Systém periodického hodnotenia vedeckého výkonu vysokých sa bude realizovať za účasti medzinárodných hodnotiteľov. Tento systém môže viesť k identifikácii exelentných vedeckých tímov na jednotlivých vysokých školách. zavedením systému periodického hodnotenia vedeckého výkonu. Zavedenie systému pravidelného hodnotenia vedeckého výkonu, ako aj reforma riadenia môžu posilniť internacionalizáciu a kapacitu vysokých škôl. Plánované reformy môžu priniesť potrebné systémové zmeny, ak sa vykonajú účinne v úzkej spolupráci s akademickou obcou a pri dodržaní jej autonómie

S nie veľkým pochopením predstaviteľov vysokých škôl sa stretáva návrh reformy riadenia vysokých škôl. Plán obnovy počíta s novým legislatívnym nastavením kompetencií jednotlivých samosprávnych orgánov vysokých škôl. Predpokladá, že tieto právomoci budú lepšie reflektovať zodpovednosť, že umožnia väčšiu integráciu vnútorných štruktúr vysokej školy a podporia otvorenosť akademického prostredia pre záujemcov z profesijného prostredia aj zo zahraničia. Je potrebné zdôrazniť nedotknuteľnosť akademickej samosprávy vysokých škôl, na ktorej je založený ich súčasný systém riadenia. O zmene systému riadenia sa s vysokými školami nerokovalo, čo je vnímané vysokými školami negatívne. Je potrebné, aby si vysoké školy mohli vo vnútorných predpisoch lepšie nastaviť procesy vzhľadom na konkrétne podmienky každej vysokej školy za súčasného zachovania akademických práv a slobôd včítane práva na autonómiu a akademickú samosprávu a aby právomoci rešpektovali zodpovednosť.(Slovenská rektorská konferencia) Príliš detailná úprava kompetencií jednotlivých orgánov vysokých škôl v zákone vedie často k spomaľovaniu rozhodovacích procesov.

Pre ďalší rozvoj vysokých škôl bude v nasledujúcich rokoch dôležité do akej miery im štát vyjadri dôveru udelením vyššej miery inštitucionálnej autonómie. Vysoké školy by boli

zároveň viazané zodpovednosťou za úroveň poskytovaných vzdelávacích, ale aj výskumných a ďalších tvorivých činnosti.

Jednotlivé vysoké školy majú rôzne silné a slabé stránky. Niektoré dosahujú vysokú medzinárodnú úroveň svojej vedeckovýskumnej a umeleckej činnosti. Existujú aj vysoké školy, ktoré dosahujú vysokú úroveň vo vzdelávacej činnosti, ich absolventi sa úspešne zapájajú do spoločenskej praxe doma aj v zahraničí. Existujú však aj vysoké školy, ktoré nedosahujú excelentné výsledky v týchto oblastiach a napriek tomu ich význam pre rozvoj vzdelanosti v konkrétnom regióne je značný a spoločenské poslanie nezanedbateľné (Večerek, 2011). Nemožno sa preto stotožniť s cieľom redukovať počet vysokých škôl. Často sa v diskusiách objavujú návrhy smerujúce k redukcii poslania vysokých škôl výhradne na plnenie úloh súvisiacich s potrebami trhu práce, zamestnateľnosťou absolventov. Zo štatistík zverejnených NBS slovenský vzdelávací systém reaguje slabo na požiadavky trhu práce. V rámci EÚ zaznamenáva Slovensko najvýraznejší nesúlad medzi študijným zameraním a vykonávanou prácou. Takmer 38 % absolventov pracuje v inom ako vyštudovanom odbore. Ďalším problémom je aj prekvalifikovanosť na pracovných miestach. Slovensko má mierne nadpriemerný podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí na pozíciách s nižším požadovaným vzdelaním.

Kvalitatívna a výkonnostná úroveň vysokých škôl závisí vo významnej miere od úrovne ich financovania. Využívať medzinárodné porovnávanie výkonnosti vysokých škôl môže byť pri existujúcej rozdielnej úrovni ich financovania zavádzajúce. Analýzy ukazujú, že slovenské vysoké školy sú v porovnaní s vysokými školami vo vyspelých európskych krajinách výrazne podfinancované.

Plán obnovy a odolnosti Slovenska má za cieľ zlepšenie kvality, relevantnosti a internacionalizácie slovenského vysokoškolského vzdelávania. Internacionalizácia sa podporí prostredníctvom štipendijných programov pre študentov a mobility zamestnancov. Štipendiami pre študentov zo znevýhodneného prostredia a investíciami do prístupnosti univerzít predpokladá, že sa zlepší inkluzívnosť vysokoškolského vzdelávania. V pláne obnovy a odolnosti sa kladie dôraz na skvalitňovanie ľudského kapitálu a zvyšovanie úrovne zručností občanov Slovenska, čo je oblasť, v ktorej má krajina značné nedostatky, ktoré jej bránia naplniť jej hospodársky potenciál

Súčasná situácia na vysokých školách neprispieva k rastu počtu nových študentov, profesorov, odborníkov zo zahraničia. Príčiny možno hľadať v nízkom finančnom ohodnotení vysokoškolských učiteľov. Na prospech vysokému školstvu by mohlo byť aj zlepšenie pracovných a mzdových podmienok, čo by zároveň pomohlo získať ďalších domácich aj zahraničných odborníkov k práci na vysokej škole.

Plán však zároveň neobsahuje žiadne investície do zvyšovania úrovne zručností obyvateľstva v produktívnom veku. Očakáva sa, že investície smerujúce do digitálneho

vybavenia vysokých škôl (konkurencieschopnosť, informačné systémy, hardvér a učebný softvér) výrazne prispievajú k digitálnemu rozvoju univerzít.

Záver

Realizácia reforiem Plánu obnovy je pred nami. Jeho implementácia sa bude stretávať s rôznymi politickými prekážkami. Preto bude vyžadovať silné politické vedenie. Pri tak širokom koncipovanom projekte je dôležité jeho efektívne riadenie a štruktúrovanie procesov. Nie zanedbateľnou úlohou bude aj spôsob komunikácie.

Nikto nepochybuje o tom, že vysoké školy musia disponovať moderným strategickým systémom riadenia. K hlavným princípom fungovania vysokých škôl patrí, aby si svoju budúcnosť vytvárali samostatne. Vysoké školy majú byť flexibilné a pružné organizácie, ktoré budú rýchlo reagovať na zmeny vo vede a technike a zmeny na trhu. Vysoké školy majú byť inovatívne a relatívne samostatné jednotky, ktoré budú sústavne hľadať nové cesty k zdokonaľovaniu.

Slovensko potrebuje zastaviť odlev talentov do zahraničia. Súčasne potrebuje vynaložiť značné úsilie na získanie študentov zo zahraničia. Súčasťou tohto strategického uvažovania je otvorenie vysokých škôl, ich internacionalizácia, týkajúca sa nielen študentov, ale aj učiteľov. Prilákať učiteľov a študentov zo zahraničia sa podarí iba krajinám, so systémom vzdelávania ponúkajúcim najlepšie predpoklady na osobný a ekonomický rast. Dôraz na kvalitu je jediná možná cesta. Motiváciu a rozhodujúcim kritériom pri prerozdeľovaní verejných zdrojov musí byť kvalita inštitúcie, čo ponúka, inovácie, výskum, prepojenie a spoluprácu s investormi.

Literatúra

BOBÁKOVÁ, V., HRABOVSKÁ, Z., ROŽOVÁ, L. 2020. *Výkonnosť regionálnej samosprávy v kontexte jej vplyvu na ekonomické a sociálne faktory rozvoja regiónu*. Košice: FVS UPJŠ. 2020. ISBN 978-80-8152-948-1.

GOGA, M. 2005. *Význam vzdelávania dospelých pri napĺňaní životných ambícií*. dostupné na: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Pirohova1/subor/goga.pdf>

Kolektív: 2017. *Stratégia rozvoja slovenského školstva*. Odborový zväz pracovníkov školstva a vedy na Slovensku. dostupné na: https://www.ozpsav.sk/rozvoj_vs_ozpsav_2017

KOREČKO, J. SUHANYIOVÁ, A. 2020. Dlhodobá nezamestnanosť ako spoločensko-ekonomický problém na Slovensku a v EÚ. In *Verejná správa a spoločnosť*. 2020, č. 2., ročník XXI. ISSN 1335-7182

Plán obnovy a odolnosti. dostupné na <https://www.mfsr.sk/sk/verejnost/plan-obnovy-odolnosti/>

ROVENSKÁ, D. 2017. *Vybrané aspekty rozvoja motivácie u študentov*. In *Verejná správa a spoločnosť*. 2017, č. 1 roč. XVIII. ISSN 2453-9236 (online)

VEČEREK, V.2011. *Hodnocení kvality a výkonnosti vysokých škol*. dostupné na: <https://oldwww.upol.cz/Patecnik/2011>

Eurostat. dostupné na www.appsso.eurostat.ec.europa.

Štatistický úrad SR. dostupné na <http://datacube.statistics.sk/>

Adresa autora

prof. Ing. Viktória Bobáková, CSc.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy
Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy
Popradská 66, 040 11 Košice
E-mail: viktoria.bobakova@upjs.sk